1053. Hammarby, Björklinge sn.

Pl. 73.

Litteratur: B 528, L 251, D 1: 241. J. Bureus, F a 6 s. 198 n:r 163 (Rhezelius), F a 5 n:r 39; J. Rhezelius, F l 1 n:r 46; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 90; C. G. Lundegrén, Anteckningar rörande Björklinge socken, 1860 (avskrift i ATA); R. Dybeck, Fornminnen i Björklinge sn, 1864 (ATA); UFT h. 10 (1882), s. 177; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 94; J. Eriksson, Inventering av fornminnen i Björklinge socken 1926 (ATA).

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckning (i F l 1); J. Leitz (och J. Hadorph), träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 528); Dybeck (D 1: 241).

Runstenen står vid södra sidan av vägen Axlunda—Hammarby, nära lägenheten Broholm, 20 m. från bron. Ristningen är vänd mot NV, sålunda mot vägen.

Runstenen finnes upptagen redan i Joh. Bureus' samlingar. Rhezelius anger platsen sålunda: »I Börklinge S. Widh Hammarby i gärde» (F a 6), »I Hammarby gärde widh mångkullarna» (F l 1). F a 5: »Hammarby.» — *Ransakningarna* (Ericus P. Hofvenius, 22 maj 1667): »vthi Hammarby gierde vid broon, tuå runesteenar, den förste 7 quarter långh och 6 quarter bredh, den andre 6 quarter långh, 6 1/2 quarter bredh». — J. Peringskiöld, *Monumenta*: »Wid Hammarby gambla ättebackar är En Runsten, som för några åhr sedan låg half afslagen, och wid afrijtningen d. 13 Maji igen uprestes så att han feck sin förra anseende igen.» Träsnittet har påskriften: »Hammarby. Biörklinge Sochn» (B 528: »Hamarby»; L 251: »Hammarby»). — C. G. Lundegrén (1860): »En runsten vid grinden emellan Hammarby och Axlunda gärden bredvid byvägen, inskriften oläslig. Midtemot på andra sidan vägen står en dylik sten, hvarpå ingen skrift synes.» R. Dybeck (1864): »Vid så kallade Mångkullarne på Hammarby egor ligger öfre hälften af en runsten.» *Sverikes runurkunder* (s. å.): »Vid så kallade Törnbäcksbron, hvilken är nästan midt emellan Hammarby och Axlunda, är ett ställe som heter Mångkullarna. Der voro ännu för fyra år sedan en mängd hednagrafvar (se Bautil). Nu återstå bara ett par kullar och denna hälft af en runsten.» Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Salsta» (1871): »Ö från Hammarby.» — J. Eriksson (1926): »Runsten vid Törnbäcksbron S om vägen, undre delen är avslagen.» Stenen blev fastgjuten vid en sockel och rest våren 1951.

Ljusgrå, finkornig granit. Stenen var på 1600-talet något nedanför ristningens mitt kluven; endast övre delen finns numera i behåll. Fotstycket har förgäves sökts 1942 och 1950. Toppstyckets höjd 1,03 m., bredd 0,87 m. Hela stenens höjd har varit omkr. 1,85 m., bredd omkr. 0,90 m. Ett band av hårda kristaller går uppifrån (vid runan 23 **m**) snett nedåt vänster och följer runslingans inre linje. Detta kristallband har ristaren ej kunnat bearbeta. Ristningen är ganska ojämnt huggen, delvis djupt, delvis ganska grunt.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 528):

[katl · ok iku]lef þaon ltu kea mrki iftʀ kul sun si[n ok · ketilmun]
5 10 15 20 25 30 35 40 45

Kætill ok Ingilæif þaun letu gæra mærki æftiʀ Kul(?)*, sun sinn, ok Kætilmun*[*d*].

»Kättil och Ingelev de läto göra minnesmärket till minne av Kol, sin son, och Kättilmund.»

Till läsningen: 11 **e** är tydligt stunget, med ett kort, mot hst vinkelrätt streck. Intet sk finnes mellan orden i den bevarade delen av inskriften. 15 **o** är tydligt, med bst på v. sidan av hst. 18 **t** har endast bst på v. sidan av hst; på h. sidan har någon bst aldrig funnits. 20 **k** är icke stunget. 21 **e** är säkert stunget, med ett kort streck. T. v. om 27 **i** finnas två fördjupningar, liknande bst i **o**, men de äro troligen naturliga. 34 **s** och 37 **s**, inskriftens båda **s**-runor, ha formen ᚴ, med första stapeln uppdragen till hel runhöjd. Det är en mycket ovanlig form i uppländska inskrifter.

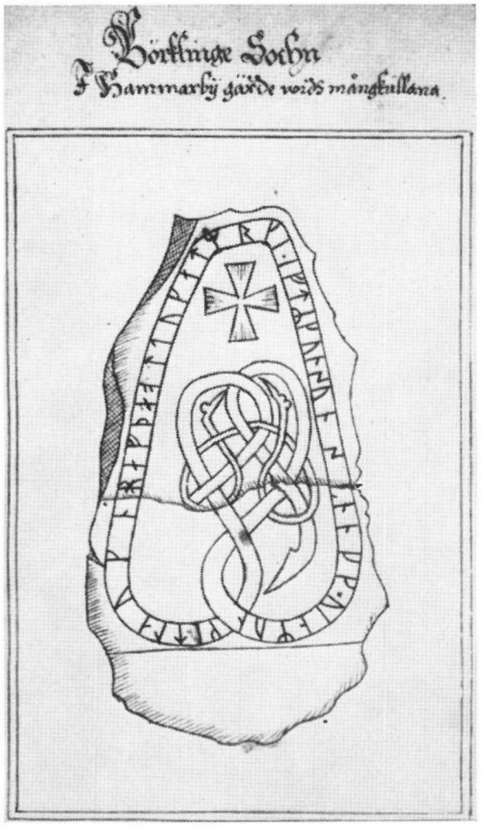

Fig. 279. U 1053. Hammarby, Björklinge sn. Efter teckning av Rhezelius (F l 1).

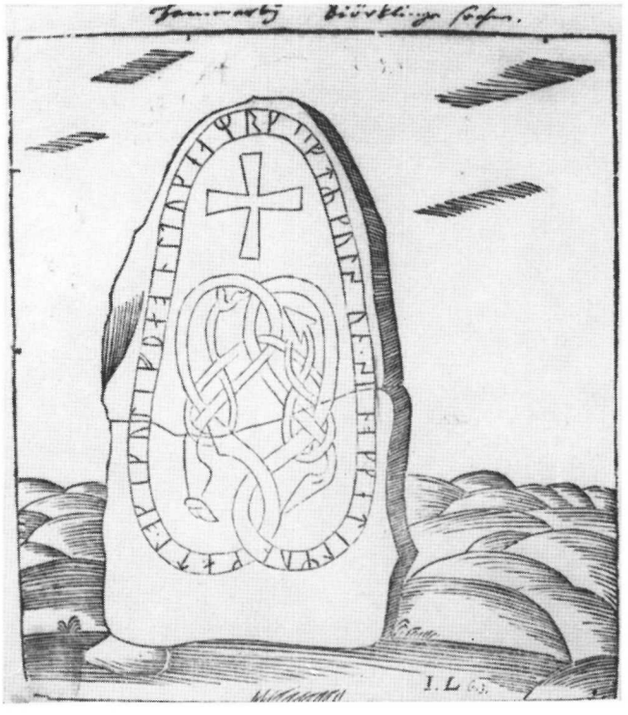

Fig. 280. U 1053. Hammarby, Björklinge sn. Efter B 528.

Rhezelius (F a 6): **kitlauknhaf þao ltu kat mrki · iftʀ kun sun sin nuk + uinmun**. F l 1 har 7—12 **nraf**. Partiet r. 7—14 är genom skraffering betecknat som svårläst och därför osäkert. — B 528: **katl · ok ikulif þaon ltu kea mrk - - ftʀ kul sun · sin ak ketilmun**. — Dybeck: **... lef þaon ltu ke mrki iftʀ kul sun si ...** »Bautilska uppfattningen är mindre god.»

Joh. Bureus tolkar inskriften sålunda (F a 5): »GitLauchis ... signum in mem. Gunni filii sui.» — Joh. Rhezelius (F l 1): »Chitillus et ... fecerunt describi (Epitaphium) in memoriam Gunnonis filii sui et Winmundi.» — Joh. Peringskiöld: »Kättle och Ingelef de låto giöra Märket efter sin Son Kool, och Kättelmund.» — *UFT* (1882): Kättel och Ingulef, desse läto göra märke efter Kol, sin son, och Kättelmund.» — E. Brate: »Kättil och Ingilev, de läto göra minnesmärke efter Kol, sin son, och Kättilmund.»

Egendomligt för ristaren är, att han flera gånger har utelämnat en runa: **i** i 1—4 **katl**, 17—19 **ltu**, 23—26 **mrki**, 27—30 **iftʀ**, **r** i 20—22 **kea**, **t** (eller kanske **tr**?) i slutet av 42—49 **ketilmun**. 7—12 **ikulef** torde återge kvinnonamnet *Ingilæif*; vid **u** i B 528, som ju kan vara en felläsning, bör kanske icke fästas alltför stort avseende. Viktigare är, att Rhezelius' läsning är helt avvikande, och att stället tydligen varit ganska svårläst. Om namnet *Kætill* se U 798, om *Ingilæif* U 699. 31—33 **kul** kan återge såväl *Kul* (*Kol*) som *Kull* (*Koll*). Intetdera är säkert belagt i någon annan inskrift. Från medeltiden är *Kul* väl styrkt i svenska urkunder; i Norge och på Island äro *Kolr* och *Kollr* vanliga namn.

En man och hans hustru ha låtit göra minnesvård efter sin son. Oklar är meningen med tillägget **ok · ketilmun**. Kanske är vården också ägnad åt en man med namnet Kättilmund; han har dock icke varit son till Kättil och Ingelef. Sålunda: »och efter Kättilmund.» Men tänkbart är också, att **ok** förbinder med de föregående subjekten i satsen; utom föräldrarna har Kättilmund varit med om att resa stenen. Han har kanske varit en broder till *Kolr.* Ristaren har i så fall utelämnat två runor i slutet: *ok Kætilmun[dr]* »och Kättilmund (har också gjort det)».

Ornamentiken är av de bevarade delarna att döma ganska valhänt. Någon mästare är ristaren icke, varken i fråga om runor eller prydnader. E. Brate har, utan några starka skäl, antagit att U 1053 är utförd av samme ristare som U 1103 Tuna, Bälinge sn.

Hammarby, Björklinge sn.

Enligt kyrkoherde Hofvenius' uppgifter 1667 (*Ransakningarna*) skulle i Hammarby gärde vid bron ha funnits två runstenar. Den ena var 7 kvarter lång och 6 kvarter bred, den andra 6 kvarter lång och 6 $^1/_2$ kvarter bred. Det är utan tvivel de båda styckena av U 1053 som avses. Om man lägger ihop dem, svarar det ganska väl mot stenens storlek enligt Leitz' och Hadorphs träsnitt (B 528).

C. G. Lundegrén meddelar 1860, att mittemot U 1053 på andra sidan vägen »står en dylik sten, hvarpå ingen skrift synes.» Härifrån har J. Eriksson tagit sin uppgift (1926), att »på andra sidan om vägen har stått ännu en runsten, vilken dock numera är förkommen.» Den av Lundegrén omtalade stenen behöver icke ha varit en runsten.

Förmodligen har vid Hammarby aldrig funnits mera än en runsten, U 1053.

1054. Lund, Björklinge sn.

Pl. 75, 76.

Litteratur: D 1: 240. C. G. Lundegrén, Anteckningar rörande Björklinge socken, 1860 (avskrift i ATA); R. Dybeck, Björklinge socken, 1864 (ATA); UFT h. 10 (1882), s. 177; J. Eriksson, Inventering av fornminnen i Björklinge socken 1926 (ATA).

Äldre avbildning: Dybeck (D 1: 240).

Runstenen, som är mycket skadad, står i en hage omkr. 800 m. N om Lund, omkr. 700 m. V om Ny Drälinge vid landsvägen Uppsala—Björklinge, nära gränsen till Gränby ägor. Ristningen är vänd mot Ö.

Runstenen är först omtalad av kantor C. G. Lundegrén i hans anteckningar om fornminnen i Björklinge sn 1860: »En Runsten i hagen nära intill Grenby rågång, där vägen till byn fordom gått fram, är 6 $^1/_2$ fot hög, upptill 3 och nedtill 6 fot bred, har i äldre tider blifvit afslagen upptill och på ena sidan, samt de senare åren åter splittrad af åskan. Endast följande af skriften återstår: **... ial ... fasti.** På midten strålar och en slinga.» — R. Dybeck 1864: »I Lunds norra hage är en nyfunnen, skadad runsten». *Sverikes runurkunder* (s. å.): »Denne svårt skadade runsten står i Lunds hage, norr ut från byn, der den gamla, redan på 1600-talet förlagda, landsvägen mellan Uppsala och Björklinge varit.» — *UFT* h. 10 (1882) upprepar endast vad som har sagts av Dybeck och Lundegrén. — J. Eriksson 1926: »Gravfält i hagen mot gränsen av Gränby, 3 obetydliga jordhögar. Gravfältet fortsätter på Gränby mark. Runsten intill föregående (mellan högarna), mycket skadad.»

Grå granit, av ett slag som lätt splittras och faller sönder. Höjd 1,70 m., bredd (på mitten) 1,17 m. Stenen, som har utgjort ett stort och tjockt block, är sönderslagen i flera delar. Toppstycket är borta, likaså ett stort stycke på v. sidan. Stenen är splittrad såväl vertikalt som hori-